

УДК 339.926:339.972:339.982

М. І. Грод,
аспірант, НН інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7539-5778>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.3.87

ДО ПИТАННЯ ПРО СОЛІДАРИЗАЦІЮ ПОНЯТЬ "ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА" І "СТАЛИЙ РОЗВИТОК" В ПАРАДИГМІ СТАЛОСТІ: КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ Й ЕКО-ІННОВАЦІЇ В ЦЕНТРІ R -СТРАТЕГІЙ БІЗНЕС- ДІЯЛЬНОСТІ

M. Grod,
Postgraduate student, Educational and Scientific Institute
of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

ON THE ISSUE OF SOLIDARIZATION OF THE CONCEPTS OF "CIRCULAR ECONOMY"
AND "SUSTAINABLE DEVELOPMENT" IN THE PARADIGM OF SUSTAINABILITY:
CORPORATE SOCIAL PERFORMANCE AND ECO-INNOVATION
AT THE CENTER OF R-STRATEGIES OF BUSINESS ACTIVITY

Мета статті полягає у виокремленні форм взаємозалежності циркулярної економіки та сталого розвитку в парадигмі сталості й ідентифікації функцій, які відтворює циркулярна економіка. Цілепокладання циркулярної економіки визначено крізь цілепокладання запроваджуваних R-стратегій скорочення обсягів використовуваних ресурсів і матеріалів, що підвищують процеси циркулярності у виробничому ланцюжку. Циркулярна економіка представлена як практичне вирішення проблеми сталості, хоча при цьому визнано, що запропонований в її межах інструментарій недостатній до розв'язання накопичених проблем. На основі методології інституціонально-еволюційної економічної теорії, одним із методологічних принципів якої виступає принцип вивчення інститутів у процесі їхнього розвитку, в тому числі, шляхом встановлення співвідношення між формальними і неформальними інституційними рамками, встановленими у відповідь на актуальні виклики, що породжують вкорінення новітніх суспільних цінностей, встановлено нагальність дослідження циркулярної економіки крізь призму соціально-економічного інституту корпоративної соціальної відповідальності (корпоративної соціальної діяльності, корпоративної соціальної сприйнятливості). Встановлено, що циркулярна економіка є невід'ємною складовою амбітної концепції сталого розвитку, а її завданням є відокремлення економічного зростання від екстенсивного споживання природних ресурсів. Попри те, що одна із відмінностей концепції циркулярної економіки і концепції сталого розвитку полягає в тому, що

соціальні аспекти сталого розвитку в концепті циркулярної економіки здебільшого недооцінені в частині тих, що досліджують шляхи покращення рівня та якості життя населення, запропонований нами підхід до виокремлення цілепокладання циркулярної економіки з позицій R-стратегій бізнес-діяльності, дозволив продемонструвати потенціал солідаризації цих понять через розгляд новітніх соціальних паттернів суспільства, які, відтворюючи його ціннісні орієнтири, поступово проходять процес вкорінення у бізнес-процеси і корегують поведінкові споживчі реакції.

The purpose of the article is to highlight the forms of interdependence of the circular economy and sustainable development in the paradigm of sustainability and identify the functions reproduced by the circular economy. The goal-setting of the circular economy is defined through the goal-setting of the introduced R-strategies to reduce the volume of resources and materials used, which increase the processes of circularity in the production chain. The circular economy is presented as a practical solution to the problem of permanence, although it is recognized that the tools proposed within it are insufficient to solve the accumulated problems. Based on the methodology of institutional-evolutionary economic theory, one of the methodological principles of which is the principle of studying institutions in the process of their development, including by establishing a relationship between formal and informal institutional frameworks developed in response to current challenges that give rise to the rooting of the latest social values., the need to study the circular economy through the prism of the socio-economic institution of corporate social responsibility (corporate social activity, corporate social susceptibility) is established. It has been established that the circular economy is an integral part of the ambitious concept of sustainable development, its task is to separate economic growth from the extensive consumption of natural resources. Despite the fact that one of the differences between the concept of the circular economy and the concept of sustainable development is that the social aspects of sustainable development in the concept of the circular economy are mostly underestimated in terms of those studying ways to improve the level and quality of life of the population, our approach to highlighting the goal-setting of the circular economy. economics from the standpoint of R-strategies of business activity made it possible to demonstrate the potential for the solidarity of these concepts through consideration of the latest social patterns of society. It has been established that in the process of transformation of value orientations, the process of introducing new business models into entrepreneurial practice and the process of correcting behavioral consumer reactions are gradually taking place. It has been established that the circular economy focuses on sustainable green economic growth, while the target model of sustainable development implies the sustainable development of society, measured in the 17 SDG goal-setting system. A set of drivers for the development of productive forces becomes a kind of common denominator of the circular economy and sustainable development, which include: the development of new equipment, technology, scientific and technological progress; improvement of the organization and management of production; use of the potential of the service market; all-round human development; development of education, science.

Ключові слова: циркулярна економіка, сталість, сталий розвиток, зелене економічне зростання, корпоративна соціальна відповідальність, еко-інновації, R-стратегій бізнес-діяльності.

Key words: circular economy, sustainability, sustainable development, green economic growth,, corporate social performance, eco-innovation, R-strategies of business activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Навколишнє середовище та природні ресурси ніколи не були центральними елементами у традиційних теоріях зростання. У цій парадигмі екосистема є підсистемою економіки, основними функціями якої є здійснення видобування ресурсів (навколишнє середовище як джерело природних ресурсів) та утилізація відходів (як вмістилище для відпрацьованих ресурсів). Циркулярна

економіка передбачає зелене зростання і, таким чином, зумовлює відокремлення економічного зростання від його впливу на довкілля. Однак цей потенційний ефект зазначеного відокремлення об'єктивно ставиться під сумнів, адже створення циркулярних потоків матеріалів розглядається своєрідним інструментом, за допомогою якого й уможливорюється таке відокремлення, яке повинно стати самоціллю.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Відмінності між циркулярною економікою та сталістю (англ. sustainability) часто невизначені й певною мірою фрагментарні, незважаючи на те, що сталість визнається імперативом економічного зростання як такого. Дослідженню цілепокладання циркулярної економіки та стійкості присвячено роботи Дж. Елкінгтона [1], для якого стійкість спрямована на принесення користі навколишньому середовищу, економіці та суспільству в цілому, тоді як основними бенефіціарами циркулярної економіки автор визначає економічних суб'єктів. При цьому вважається, що навколишнє середовище також отримує користь від зменшення масштабів виснаження ресурсів і забруднення, а суспільство отримує додаткові вигоди (більш справедливе оподаткування). Аналітики і дослідники фонду Елен МакАртур виокремлюють часові рамки для практичної реалізації обох концепцій [2]: тоді як часовий вимір сталості є питанням відкритим (оскільки цілі можна постійно адаптувати або змінювати з часом), існують теоретично визначені межі оптимізації бізнес-процесів з позицій циркулярної економіки. У дебатах щодо сталого розвитку відповідальність розподілена, але не чітко визначена, тоді як відповідальність за перехід до циркулярної системи лежить насамперед на приватному бізнесі, регуляторах і політиках. Якщо основна увага щодо сталого розвитку зосереджується на узгодженні інтересів стейкхолдерів, тоді при розгляді циркулярної економіки надається пріоритет фінансовим перевагам для компаній і меншому споживанню ресурсів й забрудненню навколишнього середовища. Хоча більшості авторів здається очевидним, що циркулярна економіка спрямована на замкнутий цикл, усунення всіх ресурсів, відходів і витоків викидів системи, цілі сталого розвитку є відкритими, і різні автори звертаються до значної кількості цілей, які також змінюватися залежно від розглянутих агентів та їхніх інтересів. Це також відображається в головній мотивації, що лежить в основі кожної концепції. Мотиви сталого розвитку базуються на минулих траєкторіях, є розсіяними та різноманітними, і часто охоплюють рефлексивність та адаптивність до різних контекстів. Навпаки, циркулярна економіка в основному мотивується спостереженням, що ресурси можна краще використовувати, а відходи та викиди зменшити за допомогою кругових, а не лінійних систем "використай-утилізуй". Концептуально виважено феномен циркулярної економіки крізь призму зеленого зростання, сталого розвитку і зеленої економіки досліджувала О. Іващенко [3; 4].

Сумнівний концептуальний взаємозв'язок між двома ідеями, підкріплений ширшим набором інституційних зобов'язань і набору ризиків і можливостей [5] був ретельно охарактеризований Н. Мілларом, Е. МакЛогліном і Т. Бергером [6]. Зокрема, циркулярна економіка у взаємозалежності зі сталістю фокусується на ресурсній базі та функціях поглиначів відходів та ігнорує при цьому функції життєзабезпечення навколишнього середовища [7]. Крім того, не розглядається ані критична важливість землі як основного джерела біомаси, енергії та

запасів корисних копалин [8], ані питання фізичних потоків матеріалів та енергії через організаційні, адміністративні та географічні кордони, тоді як дослідницький ракурс фокусується на складній мережі первинних потоків, необхідних для підтримки функціональності біосфери, у межах якої функціонує економіка [9]. Взаємозв'язок між циркулярною економікою та сталістю опинився в дослідницькому ракурсі колективу вчених на чолі з М. Гайсдорфером [5], хоча автори не розмежували поняття "сталість" і "сталий розвиток", при цьому використовуючи запропоноване Комісією Брундтланда визначення останнього як такого, що визначає перше [10]. На нашу думку, використання понять "сталість" та "сталий розвиток" як синонімів, що, на жаль, часто зустрічається в фаховій літературі, опосередковано обумовлює ряд наукових дискусій, яких можна було уникнути.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у виокремленні форм взаємозалежності циркулярної економіки та сталого розвитку в парадигмі сталості й ідентифікації функцій, які відтворює циркулярна економіка. В статті передбачено визначити цілепокладання циркулярної економіки крізь цілепокладання запроваджуваних R-стратегій скорочення обсягів використовуваних ресурсів і матеріалів, що підвищують процеси циркулярності у виробничому ланцюжку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Значення дієслова "підтримувати" (англ. "sustain") відноситься до збереження невизначених характеристик впродовж якогось часу, тоді як "розвиток" може включати безліч інтерпретацій, що різняться залежно від цінностей, інтересів та (між)дисциплінарних умовностей. Проте всі уявлення про сталий розвиток спрямовані на усвідомлення загальної відповідальності за пошук альтернативних напрямів прогресу. Ми виходимо з позиції, що термін "сталість" втрачає свою змістовність безвідносно до уточнення: "сталість чого саме?". "Сталий розвиток" відповідає на це питання уточненням: "сталість розвитку", втім саме по собі поняття "розвиток" є багатofакторним. Сталий розвиток зазвичай визначається як тривимірне поняття — економічний, соціальний та екологічний. Зрозуміло, що економічна, соціальна та екологічна сталість різняться як концептуально, так і з позицій показників, що їх вимірюють, а відтак не є між собою узгодженими: економічна сталість визначається показником приросту ВВП, тоді як для екологічної сталості використовується показник антиросту або уповільнення зростання [3]. При цьому три сфери системно переплетені і безперервно та кумулятивно впливають одна на одну через взаємну причинність та позитивні зворотні зв'язки. Іншими словами, вони діють як взаємозалежні та взаємопідсилюючі опори [11]. В цьому контексті циркулярна економіка має виражений вплив на сталий розвиток, адже напряму впливає на реалізацію Цілей сталого розвитку (ЦУР), що стосуються: 1) споживання та виробництва (ЦУР 12); 2) доступної та чистої енергії (ЦУР 7); 3) промисловості, інновацій та інфраструктури (ЦУР 9); 4) чи-

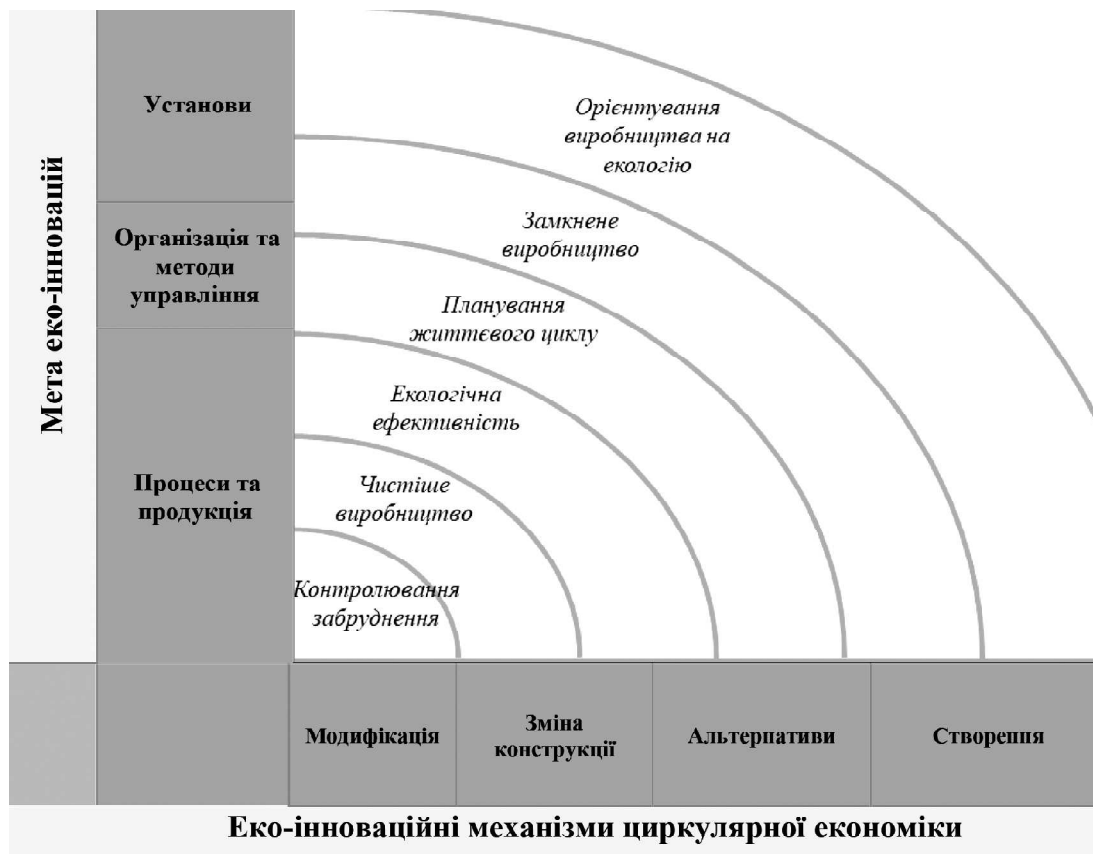

Рис. 1. Концептуальний зв'язок між сталим виробництвом та екологічними інноваціями в моделі циркулярної економіки

Джерело: [19].

стого водопостачання та санітарії (ЦУР 6); 5) гідної роботи та економічного зростання (ЦУР 8); сталих міст та спільнот (ЦУР 11).

За словами М. Ноде [12], сталий розвиток може бути реалізований тільки тоді, коли компанії узгодять сталий розвиток із адаптованими ними бізнес-моделями замкнутого циклу. В цьому контексті циркулярна економіка представлена як практичне вирішення проблеми сталості, хоча слід визнати, що запропонований в її межах інструментарій недостатній до розв'язання накопичених проблем [13]. Наприклад, циркулярна економіка охоплює відносно невелику частину матеріалів у глобальних виробничих масштабах [14], відтак короткостроковий та довгостроковий вплив на довкілля не отримує достатньої уваги при розробці проєктів повторного використання, відновлення та переробки. Натомість без відповіді залишається ряд критичних питань, зокрема, на якому рівні продукти замкнутого циклу можуть фактично замінити звичайні лінійні продукти [15], і чи можуть бізнес-моделі замкнутого циклу системно забезпечити отримання цінності у кожному конкретному випадку з урахуванням запитів усіх стейкхолдерів. Виходячи з припущення про те, що екологічна користь циркулярної економіки багато в чому ґрунтується на цій передумові, яка визнається за центральну у гіпотезах, що висувуються в межах її дослідницького поля, таке припущення не виглядає неупередженим. Більше того, на сучасному глобалізованому ринку лише деякі продукти виробляються, закуповуються, утилізуються та переробляються в тому са-

мому географічному місці, що призводить до масштабних переміщень ресурсів по всьому світу, а відтак повторне використання відходів у нових видах діяльності потребуватиме складної глобальної реорганізації споживання та виробництва [16]. Тому спосіб, в який економіка замкнутого циклу може забезпечити глобальне стале задоволення потреб людини у планетарних межах [17], не є очевидним.

Методологія інституціонально-еволюційної економічної теорії, одним із методологічних принципів якої виступає принцип вивчення інститутів у процесі їхнього розвитку, в тому числі, шляхом встановлення співвідношення між формальними (правила, закріплені законодавчими актами, джерелом примусу до реалізації яких виступає держава) і неформальними (правила, що обмежують поведінку і реалізуються у формі групових і соціальних норм, джерелом примусу до реалізації яких виступають сформовані традиції або новітні ціннісні установки, як ESG-критерії) інституційними рамками, встановленими у відповідь на актуальні виклики, що породжують вкорінення новітніх суспільних цінностей, на нашу думку, уможливує дослідження циркулярної економіки крізь призму соціально-економічного інституту корпоративної соціальної відповідальності (корпоративної соціальної діяльності, корпоративної соціальної сприйнятливості, англ. "corporate social performance") [18].

Становлення концепції сталого розвитку на десятиліття передувало розробці теоретичних засад корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), і по мірі про-

Рис. 2. Еволюція концепцій та практик сталого виробництва

Джерело: [19].

сування ідей сталості в міжнародній економічній політиці на всіх її рівнях — від мегарівня (ООН, Римський Клуб), макrorівня (стратегії досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) на рівні країн) до мікрорівня, впливала на еволюцію концепції корпоративної соціальної відповідальності, відповідно до якої: 1) корпорації мають бути прибутковими, втім не ігнорувати моральні принципи конкретного суспільства і права людини, адже існування компаній неможливе поза суспільством, що і вимагає від них активної участі у вирішенні нагальних проблем (концепція розумного егоїзму Д. Улі, Дональдсон, Боуї); 2) соціальною відповідальністю бізнес-спільноти є використання власних ресурсів задля генерування прибутку при дотриманні конкурентних умов господарювання (концепція "корпоративного егоїзму" Мілтона Фрідмана); 3) бізнес існує задля служіння суспільству, відтак корпоративна стійкість залежить від змін в очікуваннях громадськості (концепція "корпоративного альтруїзму"); 4) корпорації можуть виступати "агентами змін", що долучаються до вирішення стейкхолдерських (суспільнозначимих) проблем людства шляхом курсу на сталий розвиток, просуваючи ідеї відповідального виробництва і споживання ("стейкхолдерський підхід" Е. Фрімана).

Стала корпоративна конкурентоспроможність досягається в межах циркулярної економіки шляхом використання потенціалу еко-інновацій (див. рис. 1).

Ставлячи за мету виокремлення форм взаємозалежності циркулярної економіки та сталого розвитку, ми акцентуємо на тому, що циркулярна економіка відіграє кілька функцій, виступаючи: 1) стимулом для виробництва на принципах сталості, що призводить до зростання його економічної та екологічної ефективності (рис. 2); 2) одним із імперативів забезпечення економічного зростання на принципах сталості; 3) однією із передумов становлення стійких систем; 4) інструментом сприяння сталому розвитку (наприклад, підвищення ефективності

використання ресурсів, зростання ВВП, створення робочих місць).

Існують й більш категоричні оцінки, зокрема Т. Зінка й Р. Гейєра, відповідно до яких циркулярна економіка може навіть посилити, а не пом'якшити наслідки зміни клімату саме через її нездатність замінити первинне виробництво [20]. А відтак циркулярні системи не завжди виступають екологічно стійкішими порівняно з лінійними.

Така постановка питання актуалізує визначення цілепокладання циркулярної економіки крізь цілепокладання запроваджуваних R-стратегій скорочення обсягів використовуваних ресурсів і матеріалів, що підвищують процеси циркулярності у виробничому ланцюжку [21]. Зазвичай вони ранжуються за показником зменшення циркулярності, тобто що нижча R, тим вища циркулярність: R0 — "Refuse" / відмовитись (зробити продукт незатребуваним, витіснивши виконувану ним функцію шляхом пропозиції абсолютно іншого продукту з аналогічною функцією, в тому числі, за рахунок цифровізації виробництва, як то послуги кабельного телебачення, що перешкоджають придбанню продуктів CD, DVD або Blu-ray, а також їх відповідних програвачів); R1 — "Rethink" / переосмислити (зробити продукт більш функціональним, що призведе до заміщення ним функцій інших продуктів); R2 — "Reduce" / скорочення (підвищення ефективності виробництва та/або використання продукту та/або споживання меншої кількості ресурсів та природних матеріалів в процесі виробництва); R3 — "Reuse" / повторне використання (повторне використання придбаного товару споживачем або його використання іншим суб'єктом, якщо він все ще перебуває в придатному до роботи стані і може продовжувати виконувати свою початкову функцію); R4 — відновлення (ремонт та технічне обслуговування виробу); R5 — відновлення (відновлення старого продукту та його оновлення); R6 — реконструкція (використання

Рис. 3. Перехід від лінійної економіки до циркулярної економіки

Джерело: розроблено автором.

частин/компонентів використаного продукту в новому продукті з тією самою функцією); R7 — перепрофілювання (використання частин/компонентів використаного продукту в новому продукті з іншою функцією); R8 — переробка (переробка матеріалів з метою отримання того ж матеріалу такої ж або більш низької якості); R9 — відновлення (відновлення енергії матеріалів). Це дає нам можливість встановити таке:

1) цілепокладання циркулярної економіки, що виступає своєрідним імперативом для суб'єктів господарювання, передбачатиме: сприяння інноватизації процесів виробництва (R1, R2, R7); сприяння сталому ресурсокористуванню (R6, R7, R8, R9); сприяння розвитку продуктивних сил, зокрема, в частині використання потенціалу ринку послуг (R4, R5, R6);

2) цілепокладання циркулярної економіки, що виступає своєрідним імперативом для споживачів як членів суспільства, передбачатиме: ревізію потреб від заміщення, обмеження до витіснення (R0, R3, R4, R5); деіндивідуалізацію потреб (R1); соціальну відповідальність (R2, R3).

Окремлене вище дозволяє встановити, що циркулярна економіка є невід'ємною складовою амбітної концепції сталого розвитку, а її завданням є відокремлення економічного зростання від екстенсивного споживання природних ресурсів. Попри те, що одна із відмінностей концепції циркулярної економіки і концепції сталого розвитку полягає в тому, що соціальні аспекти сталого розвитку в концепті циркулярної економіки здебільшого недооцінені в частині тих, що досліджують шляхи покращення рівня та якості життя населення [22; 23], запропонований нами підхід до виокремлення цілепокладання циркулярної економіки з позицій R-стратегій бізнес-діяльності, дозволив продемонструвати потенціал солідаризації цих понять через розгляд новітніх соціальних паттернів суспільства.

ВИСНОВКИ

Хоча циркулярна економіка представлена як практичне вирішення проблеми сталості, в сфері природи і ресурсокористування. З огляду на те, що циркулярна економіка охоплює відносно невелику частину матеріалів у глобальних виробничих масштабах, її коротко-

строковий та довгостроковий вплив на довкілля не отримує достатньої уваги при розробці проєктів повторного використання, відновлення та переробки. Натомість без відповіді залишається ряд критичних питань, зокрема, на якому рівні продукти замкнутого циклу можуть фактично замінити звичайні лінійні продукти і чи можуть бізнес-моделі замкнутого циклу системно забезпечити отримання цінності у кожному конкретному випадку з урахуванням запитів усіх стейкхолдерів. Неочевидність способу, в який економіка замкнутого циклу може забезпечити глобальне стале задоволення потреб людини у планетарних межах, драматично актуалізує запит на глобальну інституціоналізацію цієї проблеми через легітимацію створення відповідного міжнародного інституту, що координуватиме зазначені процеси, а відтак — створення глобального органу, наділеного відповідними регуляторними повноваженнями. Відсутність такого міжнародного інституту надає привід для висловлення критичних зауважень, що єдина різниця між лінійною економікою та економікою замкнутого циклу полягає виключно в тому, що негативний вплив на навколишнє середовище в економіці замкнутого циклу проявляється довше, але такий вплив не елімінований.

Концепції КСВ та ЦЕ можуть бути інтегровані, попри те, що вони мають різну теоретичну спрямованість. При цьому циркулярна економіка фокусується на сталому зеленому зростанні економіки, тоді як цільова модель сталого розвитку передбачає сталий розвиток суспільства, який вимірюється в системі цілепокладання 17 ЦСР. Своєрідним спільним знаменником циркулярної економіки і сталого розвитку стає сукупність драйверів розвитку продуктивних сил, до яких зараховано: розроблення нової техніки, технології, науково-технічний прогрес; удосконалення організації й управління виробництвом; використання потенціалу ринку послуг; усебічний розвиток людини; розвиток освіти, науки.

Література:

1. Elkington J. Cannibals with Forks: The triple bottom line of 21st century. 1997. URL: <https://www.sdg-services/uploads/9/9/2/1/9921626/cannibalswith-forks.pdf>

2. Ellen MacArthur Foundation (EMF). *Towards the Circular Economy*. Vol. 2. Isle of Wight. 2013. URL: <https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economy-vol-2-opportunities-for-the-consumer-goods>

3. Іващенко О. А. Концепція сталості у фокусі цілей сталого розвитку. Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. К.: "Інформаційно-аналітичне агентство", 2019. С. 289—291.

4. Іващенко О. А. До питання про співвідношення понять "зелене зростання", "сталий розвиток", і "зелена економіка": від колізії до консенсусу. Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2021 року / Упоряд. О. А. Іващенко. Київ: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2021. С. 132—136.

5. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N. M. P., Hultink E. J. The circular economy: A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*. 2017. Vol. 143. P. 757—768.

6. Millar N., McLaughlin E., Borger T. The circular economy: Swings and roundabouts? *Ecological Economics*. 2019. Vol. 158. P. 11—19.

7. Inigo E. A., Blok V. Strengthening the socio-ethical foundations of the circular economy: Lessons from responsible research and innovation. *Journal of Cleaner Production*. 2019. Vol. 233. P. 280—291.

8. Winans K., Kendall A., Deng H. The history and current applications of the circular economy concept. *Renewable & Sustainable Energy Reviews*. 2017. Vol. 68. P. 825—833.

9. Giampietro M., Funtowicz S. O. From elite folk science to the policy legend of the circular economy. *Environmental Science & Policy*. 2020. Vol. 109. P. 64—72.

10. WCED. *Our Common Future (The Brundtland Report)*. Oxford/New York: Oxford University Press, 1987. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/139811>

11. UN General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly. 60/1. 2005 World Summit Outcome. New York, 2005. URL: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>

12. Naude M. Sustainable development in companies: Theoretical dream or implementable reality? *Corporate Ownership & Control*. 2011. Vol. 8 (4). P. 352—364.

13. Murray A., Skene K., Haynes K. The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*. 2017. Vol. 140. P. 369—380.

14. Akerman M., Humalisto N., Pitzen S. Material politics in the circular economy: The complicated journey from manure surplus to resource. *Geoforum*. 2020. Vol. 116. P. 73—80.

15. Hart J., Pomponi F. A circular economy: Where will it take us? *Circular Economy and Sustainability*. 2021. Vol. 1. P. 127—141.

16. Savini F. The economy that runs on waste: Accumulation in the circular city. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2019. Vol. 21 (6). P. 675—691.

17. Schroder P., Bengtsson M., Cohen M., Dewick P., Hofstetter J., Sarkis J. Degrowth within: Aligning circular

economy and strong sustainability narratives. *Resources, Conservation and Recycling*. 2019. Vol. 146. P. 190—191.

18. Leandro A., Paixao S. Corporate social responsibility and circular economy: Two ways, same destinations? An outlook on both concepts and cases from Portugal. *Proceedings Congress avniR*. Lille, Portugal, 2018. P. 24.

19. Stocker A., Gerold S., Hinterberger F., Berwald A., Soleille S., Morgan V. A., Zoupanidou E. The interaction of resource and labour productivity. 2016. URL: https://ec.europa.eu/environment/enveco/growth_jobs_social/pdf/studies/ExecSumm%20Resource%20labour%20productivity.pdf

20. Zink T., Geyer R. Circular economy rebound. *Journal of Industrial Ecology*. 2017. Vol. 21 (3). P. 593—602.

21. Potting J., Hekkert M. P., Worrell E., Hanemaaijer E. Circular Economy: Measuring Innovation in PRODUCT Chains. 2016. URL: <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2016-circular-economy-measuring-innovation-in-product-chains-2544.pdf>

22. Melnyk T., Reznikova N., Ivashchenko O. Problems of statistical study of "green economics" and green growth potentials in the sustainable development context. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6 (3). P. 87—98.

23. Reznikova N., Ivaschenko O., Rubtsova M. Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*. № 7. 2020. С. 24—31.

References:

1. Elkington, J. (1997), "Cannibals with Forks: The triple bottom line of 21st century", available at: <https://www.sdg.services/uploads/9/9/2/1/9921626/cannibalswithforks.pdf> (Accessed 14 Jan 2023).

2. Ellen MacArthur Foundation (EMF) (2013), "Towards the Circular Economy. Vol.2. Isle of Wight", available at: <https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economy-vol-2-opportunities-for-the-consumer-goods> (Accessed 14 Jan 2023).

3. Ivashchenko, O. (2019), "The concept of sustainability in the focus of sustainable development goals", *Materialy VI Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi. Stratehiia rozvytku Ukrainy: finansovoekonomichnyj ta humanitarnyj aspekty* [Proceedings of the Sixth International Scientific and Practical Conference. Development strategy of Ukraine: financial, economic and humanitarian aspects], *Informatsijno-analitychne ahentstvo*, Kyiv, Ukraine, pp. 289—291.

4. Ivashchenko, O. (2021), "On the relationship between the concepts of "green growth", "sustainable development", and "green economy": from conflict to consensus", *Materialy VIII Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi. Biznes-analityka v upravlinni zovnishn'oekonomichnoyu diyal'nisty* [Proceedings of the Eighth International Scientific and Practical Conference. Business analytics in the management of foreign economic activity], *DP "Informatsijno-analitychne ahentstvo"*, Kyiv, Ukraine, pp. 132—136.

5. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P. and Hultink, E. J. (2017), "The circular economy: A new

sustainability paradigm?", Journal of Cleaner Production, vol. 143, pp. 757—768.

6. Millar, N., Mclaughlin, E. and Borger, T. (2019), "The circular economy: Swings and roundabouts?", Ecological Economics, vol. 158, pp. 11—19.

7. Inigo, E. A. and Blok, V. (2019), "Strengthening the socio-ethical foundations of the circular economy: Lessons from responsible research and innovation", Journal of Cleaner Production, vol. 233, pp. 280—291.

8. Winans, K., Kendall, A. and Deng, H. (2017), "The history and current applications of the circular economy concept", Renewable & Sustainable Energy Reviews, vol. 68, pp. 825—833.

9. Giampietro, M. and Funtowicz, S. O. (2020), "From elite folk science to the policy legend of the circular economy", Environmental Science & Policy, vol. 109, pp. 64—72.

10. WCED (1987), Our Common Future (The Brundtland Report), Oxford University Press, Oxford/New York, US, available at: <https://digitallibrary.un.org/record/139811> (Accessed 14 Jan 2023).

11. UN General Assembly (2005), Resolution adopted by the General Assembly. 60/1. 2005 World Summit Outcome, New York, US, available at: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf> (Accessed 14 Jan 2023).

12. Naude, M. (2011), "Sustainable development in companies: Theoretical dream or implementable reality?", Corporate Ownership & Control, vol. 8 (4), pp. 352—364.

13. Murray, A., Skene, K. and Haynes, K. (2017), "The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context", Journal of Business Ethics, vol. 140, pp. 369—380.

14. Akerman, M., Humalisto, N. and Pitzen, S. (2020), "Material politics in the circular economy: The complicated journey from manure surplus to resource", Geoforum, vol. 116, pp. 73—80.

15. Hart, J. and Pomponi, F. (2021), "A circular economy: Where will it take us?", Circular Economy and Sustainability, vol. 1, pp. 127—141.

16. Savini, F. (2019), "The economy that runs on waste: Accumulation in the circular city", Journal of Environmental Policy & Planning, vol. 21 (6), pp. 675—691.

17. Schroder, P., Bengtsson, M., Cohen, M., Dewick, P., Hofstetter, J. and Sarkis, J. (2019), "Degrowth within: Aligning circular economy and strong sustainability narratives", Resources, Conservation and Recycling, vol. 146, pp. 190—191.

18. Leandro, A. and Paixao, S. (2018), Corporate social responsibility and circular economy: Two ways, same destinations? An outlook on both concepts and cases from Portugal, Proceedings Congress avniR, Lille, Portugal.

19. Stocker, A., Gerold, S., Hinterberger, F., Berwald, A., Soleille, S., Morgan, V. A. and Zoupanidou, E. (2016), "The interaction of resource and labour productivity", available at: https://ec.europa.eu/environment/enveco/growth_jobs_social/pdf/studies/Exec-Summ%20Resource%20labour%20productivity.pdf (Accessed 14 Jan 2023)

20. Zink, T. and Geyer, R. (2017), "Circular economy rebound", Journal of Industrial Ecology, vol. 21 (3), pp. 593—602.

21. Potting, J., Hekkert, M. P., Worrell, E. and Hanemaaijer, E. (2016), "Circular Economy: Measuring Innovation in PRODUCT Chains", available at: <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2016-circular-economy-measuring-innovation-in-product-chains-2544.pdf> (Accessed 14 Jan 2023).

22. Melnyk, T., Reznikova, N. and Ivashchenko, O. (2020), "Problems of statistical study of "green economics" and green growth potentials in the sustainable development context", Baltic Journal of Economic Studies, vol. 6 (3), pp. 87—98.

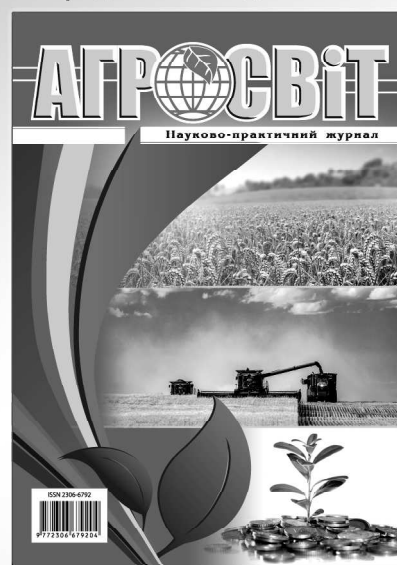
23. Reznikova, N., Ivaschenko, O. and Rubtsova, M. (2020), "Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development", Ekonomika ta derzhava, vol. 7, pp. 24—31.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2023 р.

АГРОСВІТ

www.agrosvit.info

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292